

УДК 811.111'42

В.О. ГОЛОВАНЬ,
*аспірант кафедри англійської філології
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ МОДЕРАЦІЇ ВИСЛОВЛЮВАННЯ В ДИСКУРСІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

Статтю присвячено дослідженню та опису використання синтаксичних засобів модерації категоричності в дискурсі Європейського парламенту, який характеризується певними мовленнєвими особливостями, що зумовлено певними цілями і виражається за допомогою певних мовних засобів відповідно до конкретної мовної ситуації. Риторичні питання і ввічливі прохання у формі питання у дискурсі дебатів парламенту ЄС діють як основні синтаксичні засоби модерації висловлювань.

Ключові слова: парламентський дискурс, Європейський парламент, модерація категоричності, синтаксичні конструкції, риторичне питання, ввічливе прохання у формі питання.

Актуальність цього дослідження визначається тим, що категорія модерації висловлювання є важливою в організації ефективної взаємодії комунікантів Європейського парламенту.

Політичний та інституціональний дискурс є сферою дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Цей інтерес знайшов своє вираження у працях С.Б. Верещагіна, С.І. Виноградова, О.Л. Дмитрієвої, Н.Д. Арутюнової, А.Г. Баранова, О.М. Белової, Р. Водак, В.І. Карасика, О.І. Шейгал, D. Bolinger, J. Channeil, R. Quirk та ін., проте явище модерації висловлювань у дискурсі такої міжнародної організації, як Європейський парламент не досліджувалося.

Метою статті є визначення основних синтаксичних конструкцій, що виступають засобами модерації категоричності в дискурсі Європейського парламенту.

Об'єктом дослідження є парламентський дискурс. Предметом дослідження є синтаксичні засоби модерації категоричності в парламентському дискурсі на матеріалі засідань Європейського парламенту.

Модерація висловлювання виражає «обережність», «передбачливість», «турботу про інтереси співрозмовника», «прагнення до згоди». П.П. Соніч вважає, що модерація висловлювання «проявляється в пом'якшенні різкої характеристики, в обережності, дистанціюванні. Всі ці відтінки текстової модальності пов'язані з підвищенням самоконтролю, недопущенням надмірної стислості, яка може сприйматися як неувага, нешанобливість до партнера ... За модерацією висловлювання може ховатися вибачення суб'єкта за можливий неприємний ефект від своїх слів, до яких його примушують обставини. З іншого боку, причиною модерації може бути прагнення суб'єкта уникнути зайвої прямолінійності, настирливості» [1, с. 64]. Застосування модерації висловлювань у розмові сприяє встановленню контакту зі співрозмовником і свідчить про доброзичливі наміри мовця. Т.В. Ларіна розглядає поняття модерації серед інших особливостей англійського стилю фатичної комунікації і пов'язує її із суб'єктивністю при вираженні думки, поради та інших суджень [2, с. 260].

Ми дотримуємося більш широкого тлумачення цього поняття і такі комунікативні аспекти – дистантність (суворе дотримання дистанції); неімпозитивність (зведення комуніка-

тивного впливу до мінімуму); опосередкованість (з точки зору способу вираження комунікативних інтенцій); кооперативність (яскраво виражена орієнтованість на партнера по комунікації) – розглядаємо або як форми прояву модерації, або як базові принципи, з яких ця категорія виходить.

Існує ще цілий ряд обставин, від яких залежить оформлення висловлювання з точки зору його модерації. Ці обставини включають: комунікативну ситуацію, конвенціональні правила мовного спілкування, спільні пресупозитивні знання, особистісні, соціальні та інші особливості комунікації.

Категорія модерації висловлювання виступає як засіб мовного впливу, застосування якого обумовлене нормами мовного етикету і правилами мовної поведінки представників лінгвокультурних спільнот. У міжкультурній комунікації абсолютно необхідні певні знання про традиції комунікації різних культур, тобто комуніканти мають володіти міжкультурною компетенцією, «яку можна розуміти як інтеграцію мовних вчинків і позамовних знань, і яка включає в себе мовну і – ширше – комунікативну компетенцію, знання чужої культури» [3].

Результати нашого дослідження свідчать про те, що модерація висловлювання виявляється на різних мовних рівнях.

Морфологічні засоби модерації висловлювання включають форми модальних дієслів, форми умовного способу і пасивного стану.

На лексичному рівні спостерігається «внутрішній» процес зниження інтенсивності: прирощення значення не виходить за рамки лексичної одиниці і не представлене додатковими стройовими елементами мови [4, с. 53]. До лексичних засобів модерації висловлювання можна віднести іменники, прикметники, прислівники – деінтенсифікатори, а також евфемізми і політично коректну лексику.

На синтаксичному рівні можна виділити питальні конструкції, риторичні запитання.

Риторичне питання розглядається в лінгвістиці (особливо у стилістиці) як транспозиція зворотного напрямку. Таке питання спрямоване на слухача з метою підтвердження його розуміння. Функція риторичного запитання – привернути увагу. Саме по собі питання підказує відповідь, з його допомогою слухач втягується в дискусію, йому дається можливість самому зробити висновок. І.В. Арнольд зазначає, що риторичне питання зустрічається у всіх стилях мови, маючи в кожному з них свою специфічну функцію [5, с. 167].

Риторичне питання, будучи одним з найпопулярніших ораторських прийомів, не могло не знайти своє місце у виступах членів Європейського парламенту. Воно відрізняється від інших типів питань метою свого висловлювання – той, хто виступає, не чекає відповіді на своє питання, він стверджує який-небудь факт, подаючи його у формі запитання. Такий прийом дає ефект модерації висловлювання, дозволяє уникнути прямоти і різкості, що властива твердженням.

«As regards speed in cities: I just visited a city in a very respectable European country where cars simply do not stop at zebra pedestrian crossings. So what can the European Union do in this case? Nothing. It is very much linked to people's behaviour and their culture of driving as well» (Deb. for 1 July 2013).

Як видно з прикладу, промовець не потребує будь-якої нової інформації, він швидко констатує факт, сам відповідає на поставлене питання. Риторичне питання завжди емоційно забарвлене і є дієвим засобом привернення уваги слухача. У парламентських дебатах часто беруть участь відразу кілька членів парламенту, але традиції і регламент не дозволяють, як це, наприклад, прийнято у Верховній Раді, викрикувати з місця або переривати виступаючого під час його промови. Тому політик може відповісти на поставлені опонентом питання тільки по закінченню промови останнього. Чи є питання риторичним, часто визначає контекст.

«In some respects I would say that 'God helps him that helps himself', but that does not take away the fact that there are vulnerable road users – the cyclists – and we should do anything we can do to help them. But of course Members opposite, whose seats are now radically empty, will probably tell you: the cost, the cost, the cost! Well, what is the cost of a life?» (Deb. for 1 July 2013).

Попередній оратор у своєму виступі звернув увагу на те, що потрібно вжити деяких конкретних заходів щодо вразливих учасників дорожнього руху, таких як велосипедисти. У

своїй відповіді він погоджується з тим, що це є одним з пріоритетних питань, наголошуючи на тому, що опоненти до цієї думки такі існують, і не всі підтримують ці ініціативи. Риторичне питання в цьому випадку служить для того, щоб уточнити позицію співрозмовника і повернути увагу аудиторії до цієї позиції, перш ніж опозиція висловить свою думку.

Дуже часто, задаючи риторичне питання, виступаючий намагається уникнути будь-якого тиску на слухачів, даючи їм можливість самим прийняти рішення.

«We have proposed eCall – which is not only the eCall itself but a huge system dealing with how the medical service should be linked to this call. The call system will be there; but who will take this call and in which language? How are we to address this? This is now also designed as a complete system, and I think that it will be received positively by Member States» (Deb. for 1 July 2013).

Цій же меті служить і кілька риторичних запитань, вжитих послідовно в одному контексті.

«So, why should we in the UK be forced to replace, or at the very least modify our existing, perfectly effective and reliable system by one imposed on us by the EU? Furthermore, why should we be forced to impose this new system on an industry that is already heavily under strain as a result of excessive taxing and incredibly high fuel prices?» (Deb. for 1 July 2013).

Іншим синтаксичним засобом модерації висловлювання є прохання у формі питання. Високий рівень культури і підкреслена ввічливість стосовно колег – невід'ємні риси комунікації Європейського парламенту. Але в дискурсі парламентських слухань реалізується і основна функція політичного дискурсу – боротьба за владу. Тому неминуче виникають суперечності між членами різних партій і політичних організацій. У подібних випадках напруга ефективно знімається ввічливими проханнями-питаннями, які є одним із способів реалізації принципу ввічливості в дискурсі парламентських слухань.

«May I support this point of view...?» (Deb. for 1 July 2013).

«Can we get back to the facts?» (Deb. for 1 July 2013).

Безумовно, ні в тому, ні в іншому випадку ті, хто виступають, не потребують дозволу, вони немов попереджають про те, що збираються висловити свою думку, яка, можливо, не збігатиметься з думкою аудиторії.

Побажання колегам з приводу їхньої діяльності або зауваження на їхню адресу також зазвичай висловлюються у формі ввічливого прохання.

«Can the Commission also indicate to us the importance of road surfaces and the lack of maintenance that is now rife in Member States, and what significant effect that has on road accidents?» (Deb. for 1 July 2013).

«Can I ask the Commission when it will set a target to reduce serious injuries by 2020 and – equally important – how will it make sure that Member States are working towards that target?» (Deb. for 1 July 2013).

У такого роду проханнях використовуються модальні дієслова, які, як уже зазначалося, знижують інтенсивність висловлювання.

Будь-який докір може розглядатися як посягання на права і утиск демократичних свобод. Але реальна необхідність змушує відстоювати свою точку зору і в суперечці з членами уряду. Такі питання дають можливість одночасно висловити своє ставлення до висловлювання опонента і не образити його.

«Mr Simpson, you mentioned the fact that we needed some concrete measures in relation to vulnerable road users. Would you agree that there could and should have been in this document something about cyclists and heavy goods vehicles, with some concrete measures particularly to do with lorry cab designs so that drivers can see cyclists and pedestrians nearby much more easily, and the need for mandatory cameras and sensors so that drivers are aware of all cyclists and pedestrians in the vicinity of their vehicles?» (Deb. for 2 July 2013).

Подібне питання може бути звернене і до Комісії в цілому.

«What accompanying measures and initiatives will the Commission put forward to support tackling serious injuries, and what measures can specifically be put in place to help more vulnerable road users such as cyclists, pedestrians and young children?» (Deb. for 2 July 2013).

Таким чином, синтаксичний рівень засобів модерації висловлювання в дискурсі парламентських засідань представлений конструкціями, в яких опосередковано реалізуються:

- а) мовні акти констатації (риторичні питання);
б) мовні акти ввічливого прохання, які у дискурсі Європейського парламенту за результатами нашого дослідження наведені у такому співвідношенні:

№ з/п	Синтаксична конструкція	Кількість, %
1	Риторичне питання	71
2	Ввічливе прохання у формі питання	29
Усього		100

Отже, риторичні питання і ввічливі прохання у формі питання у дискурсі дебатів парламенту ЄС діють як основні синтаксичні засоби модерації висловлювань. Перспективу для подальшого дослідження становить порівняльний кількісний аналіз морфологічних, лексичних і синтаксичних засобів модерації категоричності висловлювань у дискурсі Європейського парламенту.

Список використаних джерел

1. Сонич Т.П. Языковое выражение некатегоричности в свете коммуникативно-прагматической грамматики / Т.П. Сонич // Прагматика и структура текста. – М., 1983. – Вып. 209. – С. 57–70.
2. Ларина Т.В. Английский стиль фатической коммуникации / Т.В. Ларина // Жанры речи: Сборник научных статей. – Вып. 4. Жанр и концепт. – Саратов: Изд-во Гос. УНЦ «Колледж», 2005. – С. 251–261.
3. Недобух А.С. Литературный диалог – отражение коммуникативного опыта языковой личности: прагмалингвистический аспект / А.С. Недобух. – (<http://www.kcn.ru/tatru/science/news/lingv97>)
4. Туранский И.И. Семантическая категория интенсивности в английском языке / И.И. Туранский. – М.: Высшая школа, 1990. – 173 с.
5. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка / И.В. Арнольд. – Л.: Просвещение, 1981. – 298 с.

Статья посвящена исследованию и описанию использования синтаксических средств модерации категоричности в дискурсе Европейского парламента, который характеризуется определенными языковыми особенностями, что обусловлено определенными целями и выражается с помощью определенных языковых средств соответствии с конкретной языковой ситуацией. Риторические вопросы и вежливые просьбы в форме вопроса в дискурсе дебатов парламента ЕС действуют в качестве основных синтаксических средств модерации высказываний.

Ключевые слова: парламентский дискурс, Европейский парламент, модерация категоричности, синтаксические конструкции, риторический вопрос, вежливая просьба в форме вопроса.

The article deals with research and description of the use of syntactical means of moderation of expression in the discourse of the European Parliament, which is characterized by specific language features due to specific purposes which is expressed by certain linguistic means according to specific language situation. Rhetorical questions and polite requests in the form of a question in the discourse of the EU parliament debates are the basic syntactic means of moderation of expression.

Key words: parliamentary discourse, the European Parliament, moderation of expression, syntactic construction, rhetorical question, polite request in the form of the question.

Одержано 1.10.2013.